

UOT 37.0

Amil Seydämir oğlu Dadaşov

*fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu,
Əliyev adına Hərbi İnstitutun baş müəllimi
<https://orcid.org/0000-0002-9379-0798>
[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(2\).45-51](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(2).45-51)*

HƏRBİ İNSTİTUTDA PROFESSOR MÜƏLLİM HEYƏTİ VƏ TƏLƏBƏLƏRİN MÜHƏNDİS HAZIRLIĞININ DİDAKTİK LAYİHƏLƏNDİRİLMƏSİ SƏVİYYƏSİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİ İMKANLARI

Амил Сейдемир оглы Дадашов

*докторант по программе доктора философии
Институт Образования Азербайджанской Республики
старший преподаватель Военного Института имени Гейдара Алиева*

ВОЗМОЖНОСТИ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ДИДАКТИЧЕСКОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ ИНЖЕНЕРНОЙ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОГО СОСТАВА И СТУДЕНТОВ ВОЕННОГО ИНСТИТУТА

Amil Seydemir oglu Dadashov

*doctoral student in the Ph.D. program
at the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan
head teacher of the Military Institute named after Heydar Aliyev*

POSSIBILITIES OF IMPROVING THE LEVEL OF DIDACTIC DESIGN OF ENGINEERING TRAINING OF PROFESSORS AND STUDENTS AT A MILITARY INSTITUTE

Xülasə. Məqalə Hərbi İnstitutda professor-müəllim heyətinin və tələbələrin mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi səviyyəsinin yüksəldilməsi probleminə həsr edilmişdir. Məqalədə Hərbi İnstitutda mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi səviyyəsinin yüksəldilməsi işinə hazırlanması, işin mahiyyəti, məzmunu, məqsəd və vəzifələri ilə bağlı elmi, pedaqoji, metodik cəhətdən əsaslandırılmış fikirlər vurğulanır və müvafiq ümumiləşdirmələr aparılır. Məqalədə Hərbi İnstitutda mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi səviyyəsinin yüksəldilməsi problemi sahəsində çalışan akademik heyət, təhsilverənlər və təhsilalanlar üçün faydalı fikirlər irəli sürülür.

Açar sözlər: mühəndis hazırlığı, hərbi institut, didaktik layihələndirmə, didaktik əsaslar, fənlərarası əlaqə, didaktik yanaşma, kurikulumun təkmilləşdirilməsi, müasir təlim texnologiyaları

Резюме. Статья посвящена проблеме повышения уровня дидактического проектирования инженерной подготовки преподавателей и студентов Военного института. В статье подчеркнуты научные, педагогические, методически обоснованные идеи по подготовке к повышению уровня дидактического проектирования инженерной подготовки в Военном институте, сущность, содержание, цели и задачи работы и сделаны соответствующие обобщения. В статье предлагаются полезные идеи для профессорско-преподавательского состава, преподавателей и студентов, работающих в области проблемы повышения уровня дидактического проектирования инженерной подготовки в Военном институте.

Ключевые слова: инженерная подготовка, военный институт, дидактическое проектирование, дидактические основы, межпредметная связь, дидактический подход, усовершенствование currículo, современные технологии обучения.

Summary. The article is devoted to the problem of raising the level of didactic design of engineering training of faculty and students at the Military Institute. In the article, the scientific, pedagogical, methodically based ideas on the preparation for raising the level of didactic design of engineering training at the Military Institute, the essence, content, goals and tasks of the work are emphasized and relevant generalizations are made. The article offers useful ideas for the academic staff, educators and students working in the field of the problem of raising the level of didactic design of engineering training at the Military Institute.

Keywords: *engineer training, military institute, didactic design, didactic foundations, interdisciplinarity, didactic approach, curriculum improvement, modern learning technologies*

Ölkəmizdə müvəffəqiyyətlə həyata keçirilən təhsil islahatlarına dair direktiv materiallarda və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin silahlı qüvvələrin qarşısında qoyduğu tapşırıqlarında hərbi təhsil sisteminin yeni model təhsilə inteqrasiyası o cümlədən hərbi mühəndislərin hazırlığı ilə bağlı görülən işlərin inkişaf etdirilməsi, beynəlxalq tələblərə müvafiq olaraq təkmilləşdirilməsi, zəruri hesab edilir. Bunun üçün Hərbi İnstitutda mühəndis hazırlığı işinin didaktik layihələndirilməsi sahəsində tədqiqatların genişləndirilməsi mühüm aktualıq kəsb edir. Məhz bu baxımdan Hərbi İnstitutda hərtərəfli biliklərə və yüksək səriştəyə malik olan mütəxəssislərin hazırlanması faydalı sayılır. Səriştəli, yüksək texnoloji biliklərə yiyələnən, orduda müasir dövrün hərbi mühəndislərin hazırlığının dinamik inkişafını təmin etmək, bu istiqamətdə mühəndis hazırlığı proqramlarının didaktik layihələndirməsi işinin səviyyəsinin davamlı olaraq təkmilləşdirilməsi günün ən aktual tələblərindən biridir. Araşdırmalar göstərir ki, yeni kadr hazırlığında müasir texnologiyanın tədris prosesinə inteqrasiyası gələcəyin müəllimlərinin yaradıcı düşüncəsinin, pedaqoji bacarıqlarının və təhsilverənlərin akademik nailiyyətlərinin inkişafının əsas təminatçısıdır [1]. Hərbi təhsil müəssisələrinin diqqətində olan müasir texnologiyaların didaktik prosesə inteqrasiyası bir sıra fənlərlə yanaşı eyni zamanda mühəndis hazırlığının effektivliyini daha da artırır, öyrənənlərin simulyasiyalara, virtual laboratoriyalara və onlayn resurslara çıxışını asanlaşdırır [2]. Bunun üçün Hərbi İnstitutlarda mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi işinin beynəlxalq norma və tələblərə, təcrübələrə uyğun təkmilləşdirilərək modernləşdirilməsinə zəruri ehtiyac duyulur. Professor-müəllim heyəti üçün müasir pedaqoji hazırlığın, texnologiyaların tədrisdə tətbiqi bacarıqlarının və təcrübəsinin təmin edilməsi prosesi Hərbi İnstitutun prioritet sahələrindəndir [3]. Xüsusi hərbi elm sahələri

ilə yanaşı hərbi mühəndis hazırlığında da bu prioritet sahələrin məqsədyönlü və planlı şəkildə həyata keçirilməsi lazımdır. Mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsində əsas şərtlərdən biri professor-müəllim heyətinin seçilməsi prosesi sayılır. Ona görə ki mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi işinin mahiyyəti etibarlı ilə ətraflı öyrənməkdən ötrü, professor-müəllim heyətinin proses zamanı interdisiplinar tədqiqatlar və onların nəticələri barədə elmi, fəlsəfi, sosioloji, psixoloji və pedaqoji cəhətdən əsaslandırılmış informasiyaların əldə edilməsi zəruri sayılır. Məhz bu baxımdan mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi işinin məqsədyönlü planlı olaraq həyata keçirilməsi bu sahədə nəzərdə tutulan təkmilləşdirmə işlərinin davamlı olaraq həyata keçirilməsinə öz dinamik təsirini göstərmiş olur. Davamlı təkmilləşdirmə işlərinin əsasını təhsilalanlara təqdim edilən müəllimlərin elmi, pedaqoji, psixoloji və metodik əsaslar üzrə nümunəvi şəkildə hazırlanması təşkil edir. Mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsinin pedaqoji əsaslarının düzgün müəyyənləşdirilməsi işində ümumididaktik tələblərin gözlənilməsi faydalı sayılır. Ona görə ki, belə tələblərin gözlənilməsi davamlı təkmilləşdirmə işlərinin nümunəvi şəkildə həyata keçirilməsinə geniş imkanlar yaratmış olur. Davamlı təkmilləşdirmələr, yüksək keyfiyyətli təhsil prosesi üçün lazımi tədris texnikalarının səmərəli tətbiqinə və təlim metodları ilə təchizatına səbəb olacaq ki, bu da müasir təlim imkanlarının mənimlənməsinə səmərə verə bilər. Mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi işində güclü sənaye tərəfdaşlarının yaradılması və davamlı qiymətləndirmənin nümunəvi təşkili də mühüm amillərdən hesab olunur. Müdafiəyönlü sənaye müəssisələrilə intensiv əməkdaşlıqların gücləndirilməsi, həmçinin öyrənənlərə praktiki təcrübələr və peşəkar hərbi sənaye sahələrilə tanışlıqların (turların icrası) təşkili, akademiya(hərb təhsil müəssisələri) və real dünya tətbiqləri,

ordu əməliyyat fəaliyyətləri arasında körpü yarada bilər. Öyrənənlərin irəliləyişini ölçmək, təkmilləşməli sahələri müəyyən etmək və vaxtında verilən tapşırıqları yerinə yetirmək pedaqoji fəaliyyətin nümunəvi təşkilindən çox asılıdır. Pedaqoji fəaliyyətin bütün istiqamətlər üzrə nümunəvi təşkilindən ötrü müəllimlərin mövcud pedaqoji ədəbiyyatlarla tanış olmaları və tələb olunan məlumatları həmin ədəbiyyatlardakı umumdidaktik prinsiplərə istinad edərək vermələri məqsədmüvafiq hesab olunur. Deməli mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi üzrə həyata keçirilən işlərin əsas istiqamətlərindən biri təhsilalanlara pedaqoji elmlər sistemində yer alan ədəbiyyatlarla, mühazirə və seminar məşğələləri, qrup çalışmaları və qrup məşğələləri aparan müəllimlərin tanış edilməsi nəzərdə tutulur. Onların ümumpedaqoji prinsiplərə istinad etmələri, ümumdidaktik metodları tətbiq etməklə tələbələrə istiqamətlər üzrə bilikləri verməli, bacarıq və vərdisləri aşılamalıdır [4].

Belə yanaşmaları isə mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi işlərinin əsas istiqamətlərindən biri kimi də dəyərləndirə bilərik. Bu sahədə həyata keçirilən işlərə fənlərarası əlaqə və fərdi yanaşma problemləri üzrə aparılan tədqiqatlara da istinad etməyi faydalı sayırıq. Mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi bu fənnin digər fənlərlə inteqrasiyasının düzgün təşkili haqqında danışılan problemin müvəffəqiyyətli həlli baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Çünki bu proseslə pedaqoji texnologiyalardan və innovasiyalardan istifadə edilməsi mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirməsi və mühəndis kadrların hazırlanması işinin nümunəvi təşkili üçün prioritet fəaliyyət istiqamətlərindən sayılır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi bu prosesdə fənlərin inteqrasiyasından da yararlanmaq səmərəli olar. Bundan ötrü inteqrasiya üçün zəruri sayılan fənlərin düzgün seçilməsinə diqqət edilməsi zəruri ehtiyac duyulur. Fikrimizcə Hərbi İnstitutlarda Mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi, “Mühəndis hazırlığı fənninin” digər fənlərlə inteqrasiyası üçün “Pedaqogika”, “Ali məktəb pedaqogikası”, “Hərbi pedaqogika və psixologiya”, “Psixologiya”, “Ümumi psixologiya”, “Sosiologiya”, “Hərbi əməliyyatların idarəedilməsi”, “Mühəndis qrafikası”, “İnformasiya texnologiyaları” və bir sıra texniki fənlərinin seçilməsi daha məqsə-

də uyğun sayılmalıdır. Birincisi, ona görə ki, sadalanan fənlərin hər birinə aid son illərdə çap olunan dərsliklər, dərs vəsaitləri və digər metodiki vəsaitlər, ədəbiyyatlar vardır. İkincisi, inteqrasiya zamanı tələblər pedaqogika fənləri vasitəsilə təhsil sistemi, pedaqoji fəaliyyətin strukturu, didaktika, ali məktəb didaktikası, ali məktəb və təlimin metodları təlimin təşkili formaları, pedaqoji texnologiyalar, yeni pedaqoji innovasiyalar təlimin keyfiyyətinin diaqnostikası, ali məktəb tələbələrinin tərbiyəsinin sosial-pedaqoji əsasları, pedaqoji psixologiya, hərbi vətənpərvərlik və milli təhlükəsizlik, müasir texnologiyalar haqda mövzuları üzrə əsaslı biliklər əldə edəcəklər. Bütün bunlar onların mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi üzrə görülməli işlərin nəticəsi olaraq təlim dövründə əldə etdikləri biliklərini zənginləşdirəcək, bacarıq və vərdislərini formalaşdıracaqdır. Mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi üzrə bu fənnin psixologiya və hərbi psixologiya fənləri ilə inteqrasiya edilməsi prosesində isə tələbələr, fəaliyyət və ünsiyyət, şəxsiyyətin psixologiyası, şəxsiyyətlərarası münasibətlər, qrupların psixologiyası, psixi proseslər, diqqət, duyğular, qavrayış, hafizə, təfəkkür, təxəyyül, emosional hallar, qabiliyyətlər və bu kimi digər məlumatları əldə etmiş olurlar [5]. Deməli, mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi işində pedaqoji-psixologiyanın bütün imkanlarından istifadə edilməsi faydalı sayılır [6].

Bu sadalananlarla yanaşı dərsliklər, metodik vəsaitlər, tədqiqat işləri və rəqəmsal alətlər (elektron bazalar, online kitabxana və beynəlxalq elmi tədqiqat mərkəzlərinə əlçatanlıq) kimi müasir təlim resurslarının mövcudluğunu təmin etməklə professor müəllim heyətinin elmi metodiki və didaktik layihələndirmə işi inkişaf etdirilə bilər.

Didaktik layihələndirmə işinin mahiyyətinə effektiv biliklərin mənimsənilməsi və bacarıqların inkişafı, məzmununa isə ordunun cari mühəndis təminatı vəzifələrinə kadr hazırlığı üçün tədris və təlim fəaliyyətinin planlaşdırılması və təşkili aiddir. Didaktik layihələndirmə prosesini təkmilləşdirməklə mühəndis hazırlığının keyfiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırmaq olar ki, bunun nəticəsində məzunlar müasir mühəndisliyin aktual tələblərindən olan texniki təcrübə və problem həll etmə bacarıqları ilə təchiz oluna bilər [7]. Müasir təhsilin texno-

loji və innovasiyalı didaktik imkanlarını nəzərə alaraq professor-müəllim kollektivi öz tədris təcrübələrini təkmilləşdirir və təhsilalanlar isə daha cəlbədar, təsirli öyrənmə təcrübəsindən faydalana bilərlər [8]. Təklif olunan imkanlara kurikulumun (təlim-tədris proqramının) və ixtisas fənni proqramının mühəndislik sahəsində yaranan tendensiyalara və sənaye ehtiyaclarına uyğunluğunu təmin etmək üçün yenidən baxılması daxildir. Baxılması vacib olan belə prosesdə fəal təlim strategiyalarının daxil edilməsi, birləşdirilmiş öyrənmənin təşviqi, texnologiyanın inteqrasiyası və pedaqoji təlimin səmərəli təmin edilməsi də nəzərə alınmalı vacib tədbirlərdir. Bundan əlavə, güclü sənaye tərəfdaşlıqlarının yaradılması və davamlı qiymətləndirmə metodlarının həyata keçirilməsi mühəndis hazırlığının səmərəliliyinə daha çox töhfə verir.

Sahənin inkişafının əsas prioritet istiqamətlərindən olan təhsil prosesinin keyfiyyətini və səmərəliliyini artırmaqdan ötrü müasir texnologiyaların didaktik imkanlarına baxanda ötən on il üçün demək olar ki hər il inkişaf nəzərə çarpmaqdadır. Belə ki, didaktik layihələndirmə işin keyfiyyətinin artırılmasında təhsil prosesinin forma və metodlarına yeni texnologiyaların tətbiqi dayanır. İnkişaf etmiş dövlətlərin ali təhsil və hərbi təhsil müəssisələri sistemlərinin praktikasında tədrisin səmərəliliyini artırmaq üçün didaktik multimedia və simulyasiya kimi əhəmiyyətli təlim vasitələrinin tətbiqi ilə tədris metodları və pedaqoji işin formaları intensiv şəkildə təkmilləşdirilir [9]. Bu gün mövcud texnologiyaların modernləşdirilməsi prosesi daha sürətli gedir və haqlı olaraq hərbi təhsil müəssisələri və fakültələrin innovativ prosesləri izləmələri, ordu və hərbi müəssisələrin tələblərinə uyğun gənc mütəxəssislərin hazırlanması örnək fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi qiymətləndirilməlidir.

Dünyanın əksər ölkələri həm dövlət və həm də özəl təhsil müəssisələrinin prioritet göstəricisi kimi didaktik informasiya texnologiya vasitələri və avadanlıqları ilə təchiz olunmalarıdır. Təhsil müəssisələri institut və universitetlər təhsil alanlara didaktik işin metod və formalarının müasirləşdirilməsini lazımı şəkildə tətbiq etməyi perspektiv planlarına daxil etmişlər. Müasir tədrisin didaktik texnologiya vasitələri və avadanlıqları ilə, xüsusilə də kompüter texnologiyalarının, multimedia və internetdən kütləvi

istifadə etməklə təqdim olunan materialların interaktivliyi və keyfiyyəti ənənəvi auditoriyalarda keçirilən tədrislə müqayisədə daha zəngin məzmun və səmərə verir.

Texnologiya vasitələrinin və avadanlıqlarının tətbiqi, hərbi təhsil müəssisələrinin həm professor-müəllim heyətinin müasir təlim resurslarına çıxışını təmin etmək və təcrübə öyrənmə imkanları yaratmaqla yanaşı, həm də kursantların nəzəri biliklərini praktiki şəraitdə tətbiq etmə bacarıqlarını təkmilləşdirir və onların peşəkar yüksəlişinə təkan verə bilər [10]. Göründüyü kimi, hərbi təhsil müəssisələrində, ixtisas və peşə sahəsində pedaqoji prosesdə texnoloji təkmilləşmə, əsas inkişafa yol açan baza təhsilin məzmununda yeni imkanlara şərait yaratmaqdır. Ali təhsil müəssisələrinin işi müasir innovasiyanı əks etdirən didaktik yanaşmaları təlim və tərbiyənin yeni texnoloji modelinə uyğunlaşdırmaq, sistemli şəkildə texnologiya və biliklərə inteqrasiya tələblərini reallaşdırmaqdır. Bu istiqamətdə fakültələrin rolu isə didaktik yanaşmada mütəxəssislərin innovativ texnologiyaları mənimsənilməsinin icraçısı olmaqdır [11].

Nəhayət, mövcud imkanların araşdırılması və yeni tələblərin gözlənilməsilə həyata keçirilməsi hərbi institutlarda mühəndis hazırlığında didaktik layihələndirmə səviyyəsi yüksəldilə bilər. Hərbi islahatların və yeniliklərin mühəndis hazırlığında didaktik layihələndirmə prosesinin inkişafına, professor-müəllim heyətinə, kursantlara və bütövlükdə hərbi təhsil sahəsindəki çalışanlara öz töhfəsini verəcəkdir.

Hərbi təhsil dövlətin müdafiəsi və döyüş gücünün məzmun xəttinin bir elementi olaraq, Silahlı Qüvvələrin, Ordu və digər silahlı birləşmələrin qarşısında qoyulan vəzifələri yüksək peşəkarlıqla yerinə yetirməyi bacaran hərbi elmi biliklərə yiyələnmiş xüsusi kadrların hazırlanması fəaliyyətidir. Hərbi elm və təhsil sisteminin əsas məqsədlərinin (Azərbaycan Ordusunun hərbi təhsili) birincisi “ – Azərbaycan xalqı və dövləti qarşısında öz məsuliyyətini dərk edən, vətəninə və xalqına sadıq olan, xalqının milli-mənəvi dəyərlərinə və demokratik prinsiplərinə, insan hüquqlarına və azərbaycanlılıq ideyalarına sadıq olan, müstəqil və yaradıcı düşünən hərbi qulluqçuların (zabit, gizir və müddətdən artıq həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçularının)” hazırlanmasıdır.

İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra müzəffər Azərbaycan Ordusunun hərbi təhsilində islahatların keçirilməsinə başlandı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 5 mart 2022-ci il tarixli, 1626 nömrəli fərmanında öz əksini tapan əsas müddəanın məqsədi, qabaqcıl xarici orduların praktikasına əsaslanaraq Milli Müdafiə Universitetinin yaradılmasıdır. Milli Müdafiə Universiteti- tabeliyindəki xüsusi təyinatlı təhsil müəssisələri(- ali təhsilin bakalavr, magistr və adyunktura (doktorantura) səviyyələrinə müvafiq olaraq) vasitəsilə ali təhsilin bütün səviyyələri üzrə mütəxəssis hazırlığının təhsil proqramlarının (Ali təhsilin bakalavr səviyyəsi üzrə zabit kadrlarının hazırlanması Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitutda, magistr səviyyəsi üzrə zabit kadrlarının hazırlanması Hərbi İdarəetmə İnstitutunda, adyunktura (doktorantura) səviyyəsi üzrə zabit kadrlarının hazırlanması Hərbi Elmi Tədqiqat İnstitutunda həyata keçirilir) həyata keçirilməsini təmin edən, fundamental, nəzəri-metodoloji, pedaqoji-metodiki və tətbiqi-elmi tədqiqatlar aparın, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin strukturuna daxil olan xüsusi təyinatlı ali təhsil müəssisəsidir [12].

Müvafiq olaraq müasir təhsil modelinin tətbiqinin didaktik yanaşmaları zamanı professor-müəllim heyətinin özlərinin də etiraf etdiyi kimi bəzi çətinliklər arasında gələcək nəslin ehtiyaclarına uyğun tətbiqi informasiya və kommunikasiya texnologiyaların, elektronik (e-Learning, online) öyrənmə modelləri təhsilalan və təhsilverənlərin əksəriyyətinin təcrübəsizliyi, mənimsəmə qavrayışlarının yetərli texnoloji vasitələrin və potensial idrakin yetərsizliyini aşkar edir [8]. Hərbi ali təhsildə milli və beynəlxalq səviyyədə təhsil, tədqiqat və pedaqoji fəaliyyətlərin beynəlxalq keyfiyyətinə uyğunlaşmaq üçün texnoloji imkanların elektron öyrənmə və online rəqəmsal öyrənmə modellərinə inteqrasiya olunmalı və sürətli transformasiya proqramları tətbiq edilməlidir. Son illərdə təhsildə müasir didaktik yanaşmaların pedaqoji mobilliyinin artırılması, yeni model təhsil bazasının formalaşması müsbət nəticələrinin əldə olunmasına səbəb olub. Yeni model texnologiyalı didaktik təhsilin məzmunu hərbi ali təhsildə pedaqoji proseslərə dərinlən nəzər salır, mövcud texnologiyadan ideal istifadəni formalaşdır-

ması və bu texnologiyaların təhsildə yeni didaktik sistemlərin tətbiqinin yaradılmasıdır [13].

Bütün bu qeyd olunanlara baxmayaraq Hərbi təhsil sistemi qarşısında qoyulan məqsəd və vəzifələrdə, ordunun yeni modelinin yaradılması və sürətli islahatların aparılması, silahlandırılmaya daxil olan yeni sistem və qurğuların tətbiqi üzrə innovativ biliklərə malik kadrlara artan ehtiyaclar müasir didaktik yanaşmaların tətbiqini zəruri edir. Bunun üçün ən müasir metodlardan istifadə edilməsi vacib hesab edilir. Onların bir neçəsini nəzərdən keçirək.

Aktiv Öyrənmə Strategiyaları metodu.

Fəal öyrənmə strategiylərinin həyata keçirilməsi mühəndis hazırlığı proqramının səmərəliliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Aktiv öyrənmə öyrənləri məlumatı passiv qəbul etmək əvəzinə, materialla aktiv şəkildə məşğul olmağa təşviq edir. Qrup müzakirələri, nümunə araşdırmaları, praktik layihələr və simulyasiyalar kimi fəaliyyətlərin birləşdirilməsi tənqidi düşünmə, problem həll etmə və qərar qəbul etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir. Aktiv öyrənmə strategiyləri nəzəri konsepsiyaları real dünya ssenarilərinə tətbiq etmək imkanlarına malik olduğundan, öyrənlərin məşğulluğunu və motivasiyasını da artırır. Fəal iştirak vasitəsilə öyrənlər öz təlim prosesində fəal iştirakçı olurlar, nəticədə mühəndislik prinsipləri və konsepsiyalarını daha dərinlən dərk edirlər.

Birgə Öyrənmə metodu.

Əməkdaşlıq mühəndislik işinin mühüm tərkib hissəsidir, çünki mühəndislər mürəkkəb problemləri həll etmək üçün çox vaxt komandalar şəklində işləyirlər. Buna görə də, mühəndis təlimi proqramları çərçivəsində birgə öyrənmə mühitlərini inkişaf etdirmək vacibdir. Qrup layihələrini, komanda əsaslı tapşırıqları və həmyaşd öyrənmə imkanlarını daxil etməklə, öyrənlər əsas komanda işi və ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirə bilərlər. Birgə öyrənmənin təşviqi öyrənlərə bir-birlərinin müxtəlif perspektivlərindən öyrənməyə, bilikləri paylaşmağa və kollektiv şəkildə problemləri həll etmək bacarıqlarını təkmilləşdirməyə kömək edir. Effektiv şəkildə komanda dinamikasını asanlaşdırmaq onları peşəkar mühəndislik karyeralarında qarşılaşacaqları birgə işə hazırlayır.

Texnologiyanın inteqrasiyası metodu.

Texnologiyanın didaktik layihələndirmədə

inteqrasiyası mühəndislik peşəsini öyrənənləri müasir, texnoloji cəhətdən inkişaf etmiş dünyaya hazırlamaqda çox vacibdir. Ən müasir alətlərin, proqram təminatının və simulyasiyaların istifadəsi öyrənmə təcrübəsini artırır və öyrənənlərə sənaye standartı texnologiyaları ilə praktiki şəkildə tanış olmağı təmin edə bilər. Virtual laboratoriyalar (VR), kompüter dəstəklili layihələndirmə (CAD) proqramı və simulyasiya vasitələri öyrənənlərə təhlükəsiz və idarə olunan mühitdə mühəndislik problemlərini sınaqdan keçirməyə, təhlil etməyə və həll etməyə imkan verir. Texnologiyanın inteqrasiyası həm də uzaqdan öyrənməyə (e-Learning) və geniş spektrli təhsil resurslarına çıxışa imkan verir, hərtərəfli mühəndislik hazırlığı imkanlarını genişləndirir.

Müəllimlər üçün Pedaqoji Təlim metodları. Didaktik tərtibatın səviyyəsini yüksəltmək üçün pedaqoqların davamlı peşəkar inkişafı və pedaqoji hazırlığının təmin edilməsi vacibdir. Effektiv təlim metodları, qiymətləndirmə üsulları, tədris və təlimdə texnologiyadan istifadə vurğulanmalıdır. Peşəkar inkişaf proqramları vasitəsilə pedaqoqlar öz tədris bacarıqlarını təkmilləşdirir, innovativ təcrübələri birləşdirir və mühəndislik təhsilində ən son nailiyyətlərdən xəbərdar olurlar. Professor-müəllim heyətini pedaqoji bilik və bacarıqlarla təchiz etməklə mühəndis hazırlığının ümumi keyfiyyəti yüksəlir. Yaxşı innovativ təlim keçmiş pedaqoqlar cəlbədar, öyrənən mərkəzli təlimatı effektiv şəkildə tərtib edə və çatdırırlar ki, bu da öyrənənlər üçün daha zəngin öyrənmə təcrübəsi ilə nəticələnir.

Davamlı qiymətləndirmə metodları. Davamlı qiymətləndirmə metodlarının tətbiqi öyrənənlər üçün dəyərli rəy təmin edir və təlimatçılara onların tərəqqisini effektiv şəkildə qiymətləndirməyə imkan verir. Ənənəvi imtahanlar öyrənənlərin hərtərəfli anlayışını və praktiki problem həll etmə bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün məhduddur. Bunun əvəzinə, layihə əsaslı qiymətləndirmələr, portfoliolar, təqdimatlar və praktiki nümayişlər kimi müxtəlif qiymətləndirmə strategiyalarının didaktik prosesə daxil edilməsi öyrənənlərin imkanlarının daha səmərəli, obyektiv və sürətli qiymətləndirilməsini təmin edə bilər. Davamlı qiymətləndirmə metodlarının üstünlüyü öyrənənləri öz bilik və bacarıqlarını real ssenarilərdə tətbiq etməyə təşviq edir.

Nəticə. Hərbi İnstitutda mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirmə səviyyəsinin yüksəldilməsi və bu istiqamətdə işin hazırlanması, işin mahiyyəti, məzmunu, məqsəd və vəzifələri çoxşaxəli yanaşma tələb edir. Tədris proqramında aşağıdakıları nəzərə almaqla professor-müəllim heyəti və öyrənənlər təkmilləşdirilmiş öyrənmə təcrübəsindən faydalana bilərlər. Bunlara sənaye ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaq, fəal öyrənmə və əməkdaşlığı birləşdirmək, müasir texnologiyaları inteqrasiya etmək, təhsil işçiləri üçün pedaqoji təlim vermək, davamlı qiymətləndirmə metodlarını tətbiq etmək və sənaye tərəfdaşlığı yaratmaq aiddir. Bu imkanlar vasitəsilə hərbi institutlar mühəndislik sahəsinin mürəkkəb problemlərinin öhdəsindən gəlmək üçün yaxşı təchiz olunmuş yüksək səriştəli mühəndislər yetişdirə bilər. Hərbi İnstitut mühəndis hazırlığında didaktik layihələndirməni davamlı müasir texnoloji innovasiyaların dinamik inkişafına uyğun olaraq təkmilləşdirmək yolu ilə hərbi ali təhsilin, professor-müəllim heyətinin və gələcək hərbi mühəndis kadrların səmərəli inkişafına nail ola bilər. Məhz bu baxımdan mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi ali hərbi məktəb tələbələrini milli təhlükəsizlik, hərbi vətənpərvərlik tərbiyəsilə yanaşı onların elmi dünyagörüşünün və şəxsiyyətyönlü inkişafının səviyyəsini yüksəltmiş olar.

Problemin aktuallığı. Hərbi İnstitutda müasir, hərtərəfli biliklərə və yüksək səriştəyə malik olan mütəxəssislərin hazırlanması əsas vəzifələrdən biridir. Səriştəli, yüksək texnoloji biliklərə yiyələnmə, orduda müasir dövrün hərbi mühəndislərin hazırlığının dinamik inkişafını təmin etmək, bu istiqamətdə mühəndis hazırlığı proqramlarının didaktik layihələndirməsi işinin davamlı olaraq təkmilləşdirilməsi ali hərbi təhsil sisteminin ən aktual tələblərindəndir. O, müasir hərbi sistemin tələblərinə cavab verə bilən yüksək ixtisaslı hərbi mühəndislərin hazırlanmasında mühüm rol oynayır. Buda məqalənin mövzusunu daha da aktuallaşdırır.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalədə Hərbi İnstitutda mühəndis hazırlığının didaktik layihələndirilməsi işinin mahiyyəti və məzmunu diqqət mərkəzinə gətirilir və ümumiləşdirilir. Bu tədqiqatın məqsədi mövzunun elmi yeniliyinə və sahəyə mümkün töhfələrinə diqqət yetirərək, hərbi institutlar daxilində mühəndis hazırlığında didaktik layihələndirmə işinin mahiyyəti və məzmununun mövcud vəziyyətini araşdırmaqdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Problemin məzmunu, orada yer alan fikirlər, əsas elmi ideyalar və tədqiqatın nəticələri hərbi ali təhsil müəssisələrini, bakalavriat, magistratura pilləsində təhsil alan tələbələr, doktorantlar və hərbi institutun müəllimləri üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Ədəbiyyat:

1. Adem Yılmaz., The Effect of Technology Integration in Education on Prospective Teachers' Critical and Creative Thinking, Multidimensional 21st Century Skills and Academic Achievements. Participatory Educational Research (PER) Vol. 8(2), pp.163-199, April 2021 <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1283596.pdf>
2. Sagan, O., Yakovleva, S., Anisimova, E. E., Balokha, A., & Yeremenko, H. (2020). Digital didactics as a new model in the theory of education.
3. Sadıqov, F.B., Ümumi pedaqogika. Dərs vəsaiti. / F.B. Sadıqov. – Bakı: Maarif, – 2023. – 852 s.
4. Sadıqov, F.B., Ali məktəb pedaqogikası. Ali məktəblər üçün dərslik. / F.B. Sadıqov, – Bakı: Mürtəcim, – 2023. – 250 s.
5. Muxtarov, V.Ə., Hərbi psixologiya: Ali Hərbi məktəblər üçün dərs vəsaiti / V.Ə. Muxtarov. – Bakı: Elm və təhsil, – 2021. – 367 s.
6. Salamova, K.B., Ümumi psixologiya. Dərs vəsaiti / K.B. Salamova. – Bakı: Elm və təhsil, – 2014. – 448 s.
7. Eder, W.E., & Hubka §, V. (2005). Curriculum, pedagogics and didactics for design education. Journal of Engineering Design, 16(1), 45-61.
8. Kędzińska, B., & Wnęk-Gozdek, J. (2015). Modern didactics in contemporary education. International Journal of Electronics and Telecommunications, 61(3), 251-260. <https://bibliotekanauki.pl/articles/226859.pdf>
9. Dutton, W. H., & Loader, B. D. (Eds.). (2005). Digital academe: new media in higher education and learning. Routledge.
10. Dragan Obradovic, Lakshmi Narayan Mishra, & Vishnu Narayan Mishra. (2021). Didactic-Information Innovations in Educational Technology. International Journal of Mathematics And Its Applications, 9(2), 39–48. Retrieved from <http://ijmaa.in/index.php/ijmaa/article/view/63>
11. Bespartochna, O., Ovdiihuk, L., & Piddubna, N. (2021). Features of the introduction of innovative technologies in the professional training of Teachers. Revista Tempos e Espaços em Educação, 14(33), 1-10.
12. Azərbaycan Respublikasının Müdafiyyə Nazirliyi, Azərbaycan Ordusunun hərbi elm və təhsil sistemi. Retrieved from. <https://mod.gov.az/az/azerbaycan-ordusunun-herbi-elm-ve-tehsil-sistemi-326/>
13. Abysova, M., Kravchuk, M., & Hurniak, O. (2023). Digitalization in university education: didactic aspects. Information Technologies and Learning Tools, 2023, Vol 93, №1.

E-mail: amilodas@gmail.com
Redaksiyaya daxil olub: 05.03.2024.